

Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

BM-II.059.1.372.2024

Warszawa, /elektroniczny znacznik czasu/

**Pan
Szymon Hołownia
Marszałek Sejmu
Rzeczypospolitej Polskiej**

Szanowny Panie Marszałku,

w związku z otrzymaną interpelacją nr 3600 Pani Poseł Anny Gembickiej w sprawie praktyk ZUS podczas przeprowadzania kontroli w polskich firmach, w oparciu o stanowisko Centrali Zakładu Ubezpieczeń Społecznych uprzejmie wyjaśniam, co następuje.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (dalej „ZUS”) został ustawowo zobowiązany na podstawie art. 68 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U z 2024 r., poz. 497 z późn. zm., dalej: „ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych”) - do kontroli wykonywania zadań i obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych przez płatników składek. Kontrola swym zakresem obejmuje w szczególności (art. 86 ust. 2 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych):

- zgłaszanie do ubezpieczeń społecznych;
- prawidłowość i rzetelność obliczania, potrącania i opłacania składek oraz innych składek i wpłat, do których pobierania zobowiązany jest Zakład;
- ustalanie uprawnień do świadczeń z ubezpieczeń społecznych i wypłacanie tych świadczeń oraz dokonywanie rozliczeń z tego tytułu;
- prawidłowość i terminowość opracowywania wniosków o świadczenia emerytalne i rentowe;
- wystawianie zaświadczeń lub zgłaszanie danych dla celów ubezpieczeń społecznych.

Celem przeprowadzonej przez ZUS kontroli jest ocena wywiązywania się płatników składek z obowiązków w zakresie ubezpieczeń społecznych oraz innych zadań zleconych Zakładowi. Zgodnie z art. 92a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, do kontroli płatnika składek będącego przedsiębiorcą stosuje się przepisy ustawy z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2024 r. poz. 236). Podkreślić należy w tym miejscu, że ZUS jest uprawniony do prowadzenia kontroli w celu przeciwdziałania popełnieniu wykroczenia lub przestępstwa, co określają przepisy powołanej ustawy, co także zostało potwierdzone w orzecznictwie sądowym (por. wyrok WSA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2020 r. sygn. akt V SA/Wa 1857/19, wyrok NSA z dnia 9 września 2021 r. sygn. akt I GSK 90/21). Przepisy ustawy Prawo przedsiębiorców stanowią przy tym, że jeżeli kontrola jest wszczynana w celu przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia wówczas organ kontroli:

- nie ma obowiązku zawiadamiania o zamiarze wszczęcia kontroli płatnika składek (art. 48 ust. 11 Prawo przedsiębiorców);
- może wykonywać czynności kontrolne bez obecności przedsiębiorcy lub osoby przez niego upoważnionej (art. 50 ust. 2 pkt 2 Prawo przedsiębiorców);
- może równocześnie podejmować i prowadzić więcej niż jedną kontrolę działalności przedsiębiorcy (art. 54 ust. 1 pkt 2 Prawo przedsiębiorców);
- nie jest ograniczony czasem trwania wszystkich kontroli organu kontroli u przedsiębiorcy w jednym roku kalendarzowym (art. 55 ust. 2 pkt 2 Prawo przedsiębiorców). Jednocześnie w takim przypadku wniesienie sprzeciwu przez płatnika składek nie jest dopuszczalne (art. 59 ust. 2 Prawo przedsiębiorców).

Celem prowadzenia kontroli w trybie przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia jest możliwe jak najszybsze reagowanie przez ZUS na naruszenia przepisów

w sferze ubezpieczeń społecznych przez przedsiębiorcę, które to naruszenia mogą stanowić znamiona czynu zabronionego. W związku z tym, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie, że płatnik składek swoim działaniem lub zaniechaniem popełnia czyn zabroniony w sferze ubezpieczeń społecznych, Zakład jest zobowiązany podjąć przewidziane przepisami prawa działania. W tym celu Zakład może wszcząć również kontrolę, aby przeciwdziałać popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia.

Ponadto w praktyce występują sytuacje, w których z wnioskiem o przeprowadzenie kontroli występują organy ścigania na przykład prokurator, który prowadzi własne postępowanie, często wykraczające poza czas trwania kontroli określony w przepisach ustawy Prawo przedsiębiorców. ZUS jest wówczas zobowiązany do przeprowadzenia kontroli w zakresie dotyczącym ubezpieczeń społecznych, a uzasadnienie o wskazanym trybie działania nie zawsze jest uzależnione od organu kontroli, a jest podyktowane działaniem organów ścigania. Tryb prowadzenia kontroli w celu przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia jest trybem szczególnym, którego celem jest przeciwdziałanie przestępstwu lub wykroczeniu.

ZUS prowadząc kontrolę w tym trybie jest zobowiązany podejmować możliwie jak najszybsze działania w celu przeciwdziałania niezgodnym z prawem praktykom przedsiębiorców, które to praktyki mogą stanowić przestępstwo lub wykroczenie.

Odnosząc się do przedstawionych przez Panią Poseł Annę Gembicką szczegółowych pytań, pozwolę sobie jednocześnie przekazać następujące wyjaśnienia.

Departament Kontroli Płatników Składek Centrali ZUS - wskazał, że w I kwartale 2024 r. przeprowadzonych zostało 14 kontroli płatników składek w trybie przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia. W porównaniu z liczbą wszystkich kontroli płatników składek przeprowadzonych przez ZUS w I kwartale 2024 r. (7 433 kontroli), stanowi to niewielki odsetek wynoszący 0,2%.

Jednocześnie pragnę podkreślić, że tryb prowadzenia kontroli w celu przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia jest trybem szczególnym, którego celem jest przeciwdziałanie przestępstwu lub wykroczeniu. Stosowany jest on jedynie w uzasadnionych przypadkach, przede wszystkim gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie, że płatnik składek swoim działaniem lub zaniechaniem popełnienia czyn zabroniony w sferze ubezpieczeń społecznych i praktyka stosowana przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na przestrzeni lat w tym zakresie nie uległa zmianie.

Wewnętrzne akty prawne ZUS zobowiązują do zarządzania kontroli w tym trybie wyłącznie w określonych przypadkach, tj. gdy:

- wszczęcie kontroli wystąpiła Policja lub Prokuratura;
- analiza akt sprawy potwierdzona opinią wydziału prawnego wskazuje, że zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia;
- z analizy ryzyka prawdopodobieństwa naruszenia prawa w ramach wykonywania działalności gospodarczej wynika, że istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia.

Podkreślenia wymaga również fakt, że przepis ten od dnia wejścia w życie ustawy Prawo przedsiębiorców nie uległ zmianie.

Centrala ZUS poinformowała, że w przypadku 14 kontroli płatników składek przeprowadzonych w trybie przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia w I kwartale 2024 r. w 3 przypadkach skierowane zostało zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa do Prokuratury, a jedna kontrola przeprowadzona była na wniosek Prokuratury. Należy również podkreślić, że uregulowana przepisami ustawy Prawo przedsiębiorców kontrola w trybie szczególnym ma na celu przeciwdziałanie przestępstwu lub wykroczeniu. W związku z powyższym, nie każda kontrola prowadzona w tym trybie kończy się skierowaniem zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa do Prokuratury, ale również wnioskiem o ukaranie kierowanym do sądu. Katalog wykroczeń wymieniony został

w art. 98 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a wśród nich wyróżnia się między innymi: brak dopełniania obowiązku opłacania składek na ubezpieczenia społeczne w przewidzianym przepisami terminie, brak zgłaszania wymaganych ustawą danych lub zgłaszanie nieprawdziwych danych albo udzielanie w tych sprawach nieprawdziwych wyjaśnień lub odmowa ich udzielenia czy udaremnianie lub utrudnianie przeprowadzenia kontroli.

W przypadku 2 kontroli do sądu kierowany był wniosek o ukaranie płatnika składek za udaremnianie lub utrudnianie kontroli (art. 98 ust. 1 pkt 3 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych).

Centrala ZUS przekazując powyższe informacje podkreśliła jednak jednocześnie fakt, że w związku z krótkim okresem od zakończenia powołanych kontroli płatników składek, dane te nie są ostateczne i mogą ulec zmianie.

W ślad za Centralą ZUS pragnę równocześnie zapewnić, że na bieżąco prowadzony jest monitoring kontroli prowadzonych w trybie przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia. Z przekazanych powyżej danych wynika, że odsetek tego typu kontroli w przeciągu kwartału bieżącego roku jest znikomy w relacji do liczby przeprowadzonych kontroli w zwykłym trybie.

Przedstawione dane wskazujące na jednostkowe przypadki tego typu kontroli nie potwierdzają postawionej tezy o szerokim i systemowym zastosowaniu tego nadzwyczajnego trybu prowadzenia kontroli.

Podkreślić należy również, że prowadzenie kontroli w tym trybie poprzedzone jest analizą ryzyka prawdopodobieństwa naruszenia prawa w ramach wykonywanej działalności gospodarczej, z której wynika, że istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa lub wykroczenia.

Z wyrazami szacunku

z up. Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej
dr hab. Sebastian Gajewski, prof. uczelni
Podsekretarz Stanu
/-kwalifikowany podpis elektroniczny-/